

RAFAŁ MATUŁA

<https://doi.org/10.33995/wu2019.1.5>

Analiza wypłacalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w reżimie *Solvency II*

W artykule dokonano analizy wypłacalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce w reżimie prawnym Solvency II na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej wszystkich towarzystw ubezpieczeń wzajemnych zobowiązanych do sporządzenia i publikacji tych sprawozdań. W artykule scharakteryzowano formę prawną towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych oraz system wypłacalności Solvency II. Następnie przeprowadzono analizę jakości i wysokości środków własnych, analizę wysokości i dekompozycji kapitałowego wymogu wypłacalności i minimalnego wymogu kapitałowego oraz analizę pokrycia wymogów kapitałowych dopuszczonymi środkami własnymi.

Słowa kluczowe: towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, Solvency II, analiza finansowa, wypłacalność, rynek ubezpieczeń.

Wstęp

Europejski system ubezpieczeń gospodarczych jest w okresie przełomowych zmian spowodowanych implementacją do krajowych systemów ubezpieczeń postanowień Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 roku w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (*Wypłacalność II*). Podstawowym założeniem dyrektywy było zwiększenie bezpieczeństwa i harmonizacja zasad prowadzenia działalności ubezpieczeniowej na terytorium Unii Europejskiej. Regulacja prawna całościowo zmieniła zasady ustalania wypłacalności zakładów ubezpieczeń. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, których skala działalności jest w większości przypadków mniejsza niż ubezpieczeniowych spółek akcyjnych, zostały zobowiązane do przestrzegania tych samych norm adekwatności kapitałowej. W artykule poddano analizie wypłacalność zakładów ubezpieczeń prowadzących swoją działalność w formie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej.

1. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych

Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych („TUW”) to specyficzna forma prawna prowadzenia działalności gospodarczej, występująca jedynie w ubezpieczeniach gospodarczych. Wysoki udział wzajemnych form prowadzenia działalności jest charakterystyczny dla rynku ubezpieczeń i jest praktycznie niespotykany w takiej skali w innych rodzajach działalności¹. Ubezpieczenia wzajemne stanowią najbardziej pierwotną formę ochrony ubezpieczeniowej przed negatywnymi skutkami zdarzeń losowych. Oferowanie usług ubezpieczeniowych na zasadzie wzajemności jest powszechną praktyką stosowaną na europejskim rynku ubezpieczeń gospodarczych.

Zasady prowadzenia działalności w formie TUW zostały uregulowane w rozdziale 5 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (dalej: u.dz.u.r.). Ani Kodeks spółek handlowych, ani Kodeks cywilny nie przewidziały możliwości prowadzenia działalności w formie TUW. W art. 102 u.dz.u.r. została zawarta definicja tej formy prawnej: „Zakład ubezpieczeń, który ubezpiecza swoich członków na zasadzie wzajemności, jest towarzystwem ubezpieczeń wzajemnych”. Definicja ta ma charakter lakoniczny, a i sama ustawa nie objaśnia pojęcia zasady wzajemności. Zasada wzajemności ma dwie charakterystyczne cechy: obowiązuje ona wyłącznie w umowach ubezpieczeniach zawieranych z członkami towarzystwa oraz jest nierozdzielnie powiązana z typem składki ubezpieczeniowej, jaką ma obowiązek zapłacić ubezpieczający, będący zarazem członkiem TUW². Wysokość takiej składki może ulec zmianie³. W literaturze przedmiotu podkreśla się fakt, że idea wzajemności jest powiązana z zasadami spółdzielczymi (solidaryzm grupowy)⁴. Celem tworzenia zakładu ubezpieczeń funkcjonującego na zasadzie wzajemności jest poszukiwanie korzystniejszych warunków ochrony ubezpieczeniowej⁵. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych stanowią jeden z podstawowych trzonów tzw. ekonomii społecznej i tym samym nie powinny być podmiotami nastawionymi na maksymalizację zysku⁶. Zasadniczym celem działalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych jest zaspokajanie potrzeb ubezpieczeniowych jego członków⁷.

Komisja Nadzoru Finansowego może, na podstawie art. 109 u.dz.u.r., w drodze decyzji uznać towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych za małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych, jeżeli łącznie zostały spełnione wymogi ustawowe (wskazane w Tabeli 1.). Małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych to zakład ubezpieczeń, którego skala działalności jest w dużej mierze ograniczona

1. H. Hansmann, *The Organization of Insurance Companies: Mutual versus Stock*, „Journal of Law, Economics, & Organization” 1985, nr 1/1, s. 125.
2. *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w Polskim systemie ubezpieczeń (stan i perspektywy)*, [red.] T. Sangowski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2001, s. 80.
3. *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, [red.] M. Szczepańska, P. Wajda, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 468–471 [Komentarz do Art. 102 M. Szczepańskiej].
4. M. Płonka, *Zasada wzajemności jako przesłanka konkurencyjności w sektorze ubezpieczeń*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2011, nr 11, s. 197.
5. M. Płonka, *op. cit.*, s. 197.
6. M. Płonka, *Zakład ubezpieczeń w formie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych*, [w:] *Ubezpieczenia*, [red.] W. Ronka-Chmielowiec, CH Beck, Warszawa 2016, s. 97.
7. W. Baranowska-Zajac, *Działalności ubezpieczeniowa w Polsce po implementacji dyrektywy Solvency II: problematyka prawna*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2017, s. 185.

do określonego kręgu osób, określonych rodzajów działalności, czy określonego terytorium⁸. Jednocześnie w literaturze wskazuje się, że jest to najbardziej tradycyjna forma prowadzenia działalności ubezpieczeniowej, w której najlepiej została zachowana idea wzajemności⁹. W stosunku do małych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych nie stosuje się m.in. przepisów dotyczących kapitałowego wymogu wypłacalności oraz minimalnego wymogu kapitałowego. Ponadto małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych nie jest zobowiązane do sporządzania sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej. Takie rozwiązania pozwalają istotnie zmniejszyć koszty prowadzonej działalności przez małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, jednak należy podkreślić, że stosowanie bardziej liberalnych zasad pokrycia wymogów kapitałowych przez małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych może skutkować utratą zaufania do tych podmiotów. Obecnie status małego TUV posiada w Polsce jedynie TUV Rejent-Life ubezpieczający wyłącznie notariuszy oraz ich małżonków w zakresie ubezpieczeń na życie. Sytuacja finansowa tego zakładu ubezpieczeń nie będzie przedmiotem dalszych badań.

Tabela 1. Wymogi prawne prowadzenia działalności ubezpieczeniowej w formie małego TUV.

Kryterium	Opis
Zakres działalności	Ograniczony zakres działalności ze względu na małą liczbę członków oraz niewielką liczbę lub niskie sumy zawieranych umów ubezpieczenia lub niewielki terytorialny zasięg działalności.
Ubezpieczeni	Małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych ubezpiecza jedynie swoich członków.
Członkowie	Osoby fizyczne wykonujące określony zawód lub działalność, a także członkowie ich rodziny. Osoby prawne, których cel działalności odnosi się do zawodu lub działalności osób fizycznych wykonujących określony zawód lub działalność.
Wysokość składki	Roczna składka przypisana brutto w 3 ostatnich latach obrotowych nie przekracza równowartości w złotych 5 mln euro. Ponadto małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych zostało zobowiązane do przedstawienia wiarygodnej prognozy, że wartość referencyjna nie zostanie przekroczona w ciągu kolejnych 5 lat obrotowych.
Działalność reasekuracyjna	Małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych nie może wykonywać działalności w zakresie reasekuracji czynnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 109 u.d.z.u.r.

Polski rynek ubezpieczeń wzajemnych tworzy obecnie 11 zakładów ubezpieczeń, w tym jedynie dwa TUV-y: MACIF Życie TUV oraz TUV Rejent-Life prowadzą działalność w zakresie ubezpieczeń na życie. Pełny wykaz zakładów ubezpieczeń został zaprezentowany w Tabeli 2.

8. U.d.z.u.r., art. 109.

9. M. Janowicz-Lomott, *Małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na europejskim rynku ubezpieczeniowym – stan obecny i perspektywy wynikające z dyrektywy Wypłacalność II*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2015, nr 3/4, s. 266.

Tabela 2. Zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w formie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.

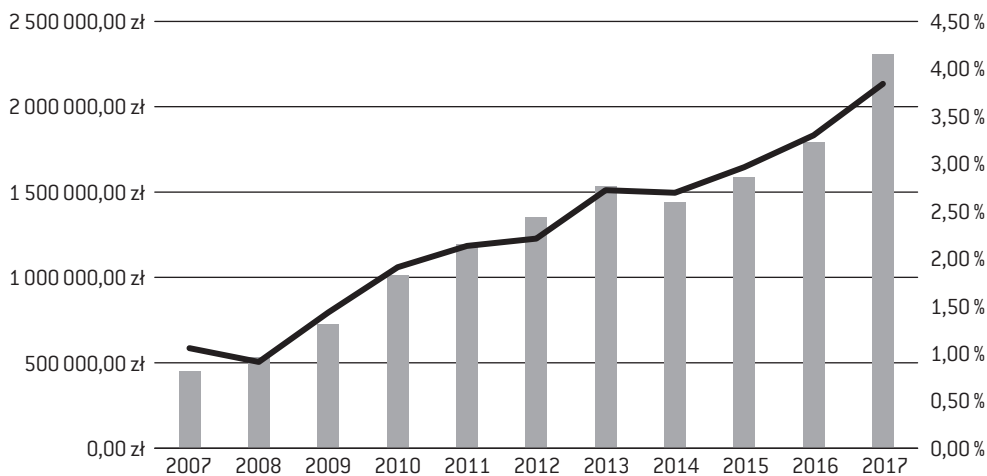
Nazwa zakładu ubezpieczeń	Data wydania zezwolenia na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej	Dział ubezpieczeń	Liczba grup ubezpieczeń	Składka przypisana brutto w roku 2017 (w tys. zł)	Udział w rynku TUV
CONCORDIA POLSKA TUV	20-12-1996	Dział II	13	402 888,51 zł	17,47%
MACIŹ ŻYCIE TUV	30-12-2003	Dział I	3	20 505,35 zł	0,89%
POLSKI GAZ TUV	04-10-2016	Dział II	13	107 746,06 zł	4,67%
SALTUS TUV/SKOK	27-02-1995	Dział II	7	191 013,69 zł	8,28%
POCZTOWE TUV	23-12-2002	Dział II	14	221 594,25 zł	9,61%
CUPRUM TUV	07-05-1994	Dział II	6	52 343,11 zł	2,27%
MEDICUM TUV	20-10-2015	Dział II	12	3 403,90 zł	0,15%
POLSKI ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH	03-11-2015	Dział II	15	384 044,94 zł	16,65%
TUV REJENT-LIFE	27-04-1995	Dział I	3	17 219,44 zł	0,75%
TUV TUV	10-10-1991	Dział II	13	698 318,76 zł	30,28%
TUZ TUV	25-07-2003	Dział II	13	207 336,15 zł	8,99%
				2 306 414,16 zł	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie zagregowanych raportów finansowych KNF za lata 2007–2017.

Najdłużej funkcjonującym na polskim rynku towarzystwem ubezpieczeń wzajemnych jest TUV TUV, który zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej uzyskał już w 1991 roku. W latach 2015–2016 na rynku ubezpieczeń wzajemnych działalność rozpoczęły trzy zakłady ubezpieczeń: Polski Gaz TUV, Medicum TUV oraz Polski Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych.

Składka przypisana brutto TUV wzrosła w latach 2007–2017 ponad czterokrotnie z poziomu 453 mln zł do poziomu 2,3 mld zł. Wzrost składki przypisanej brutto przez TUV był zdecydowanie bardziej dynamiczny niż w przypadku ubezpieczeniowych spółek akcyjnych. W efekcie udział ubezpieczeń wzajemnych w całym rynku ubezpieczeń gospodarczych wzrósł z poziomu 1,04% w roku 2007 do poziomu 3,70% w roku 2017. W przypadku działu II składka przypisana brutto zainkasowana przez TUV stanowiła 6,00% składki przypisanej brutto ogółem, w przypadku działu I było to zaledwie 0,15%. Udział TUV w rynku ubezpieczeń gospodarczych w Polsce, pomimo wyraźnego wzrostu, wciąż pozostaje na niskim poziomie w porównaniu do wielu innych państw Unii Europejskiej.

Wykres 1. Składka przypisana brutto TUV oraz udział TUV w rynku ubezpieczeń gospodarczych mierzony wielkością składki przypisanej brutto.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zagregowanych raportów finansowych KNF za lata 2007–2017.

2. Wypłacalność zakładów ubezpieczeń

Zakłady ubezpieczeń są zaliczane do instytucji zaufania publicznego. Podmioty gospodarcze poszukujące ochrony ubezpieczeniowej opłacają składkę, ufając, że w momencie zajścia zdarzenia losowego przewidzianego w tej umowie zakład ubezpieczeń będzie zdolny do wypłaty należnych świadczeń lub odszkodowań. W ten sposób zakład ubezpieczeń wypełnia najważniejszą zasadę ubezpieczeń gospodarczych – zasadę realności ochrony ubezpieczeniowej. Zasadę realności ochrony ubezpieczeniowej można rozpatrywać w dwóch aspektach¹⁰:

- Prawna gwarancja ochrony ubezpieczeniowej, której źródłem są regulacje prawne zawarte w pakiecie ustaw ubezpieczeniowych i w Kodeksie cywilnym oraz umowa ubezpieczenia wraz z ogólnymi warunkami umowy.
- Ekonomiczny aspekt realności ochrony ubezpieczeniowej warunkujący to, że zakład ubezpieczeń powinien być w każdej chwili gotowy do wypłaty należnych świadczeń i odszkodowań.

W dalszej części artykułu rozpatrywana będzie zasada realności ochrony ubezpieczeniowej w aspekcie ekonomicznym. Ten aspekt jest związany z pojęciem wypłacalności zakładów ubezpieczeń, które można definiować bardzo szeroko. Przede wszystkim należy odróżnić pojęcie wypłacalności od pojęcia płynności finansowej. Pierwsze z nich odnosi się do zdolności regulowania całości zobowiązań przez dany podmiot, z kolei drugie pojęcie rozpatruje jedynie zdolność do regulowania bieżących zobowiązań. Pojęcie wypłacalności w kontekście zakładu ubezpieczeń wiąże się z jego zdolnością do regulowania zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczeniowych oraz pozostałych zobowiązań, których zakład ubezpieczeń jest stroną. Pojęcie wypłacalności

10. *Ubezpieczenia gospodarcze*, [red.] T. Sangowski, Poltext, Warszawa 2001, s. 92.

jest definiowane także w ujęciu równowagi dynamicznej pomiędzy aktywami a zobowiązaniami z tytułu zawartych umów ubezpieczenia¹¹.

W toku rozwoju regulacji dotyczących wypłacalności zakładów ubezpieczeń zostały wykształcone dwie koncepcje: margines wypłacalności oraz kapitał ważony ryzykiem. System wypłacalności oparty na marginesie wypłacalności uzależniał wysokość wymogów kapitałowych od wysokości zebranych składek, lub wysokości wypłaconych odszkodowań w latach ubiegłych, całkowicie pomijając charakter prowadzonej działalności ubezpieczeniowej.

System wypłacalności oparty na kapitale ważonym ryzykiem został wdrożony do Europejskiego systemu ubezpieczeń gospodarczych za pośrednictwem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 roku w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (*Wypłacalność II*). Prace nad dyrektywą rozpoczęły się już w roku 2002. Ostateczny termin transpozycji dyrektywy przypadł na dzień 31 marca 2015 roku, a jej postanowienia weszły w życie 1 stycznia 2016 roku. W Polsce aktem prawnym implementującym postanowienia dyrektywy jest ustawa z dnia 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. W początkowej fazie prac nad projektem *Solvency II* nie uwzględniano w sposób szczególny oczekiwań ubezpieczycieli działających w formie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych¹². Nowy system wypłacalności uzależnia wysokość wymogów kapitałowych od faktycznego i przyszłego ryzyka, na jakie narażony jest zakład ubezpieczeń w okresie trwania swojej działalności. Bazuje on na trzech filarach:

- **Filar pierwszy „Wymogi ilościowe”** – system *Solvency II*, podobnie jak poprzedni, opiera się na dwóch progach ostrożnościowych, tj.: minimalnym wymogu kapitałowym (MCR), który wyznacza minimalny poziom środków własnych niezbędnych do prowadzenia działalności ubezpieczeniowej, oraz kapitałowym wymogu wypłacalności (SCR), który wyznacza docelową wysokość środków własnych. Te dwa progi ostrożnościowe pełnią ważną funkcję w kontekście sprawowania nadzoru nad zakładami ubezpieczeń. Jeżeli środki własne dopuszczone do pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności będą utrzymywane w wartości niższej, niż jest to pożądane przez ustawodawcę, organ nadzoru będzie mógł podjąć działania mające na celu przywrócenie adekwatności kapitałowej.
- **Filar drugi „Wymogi jakościowe”** – filar ten dotyczy wymogów w zakresie prowadzenia kontroli wewnętrznej, audytu wewnętrznego oraz zarządzania ryzykiem, w ramach którego zakład ubezpieczeń został zobowiązany do przeprowadzania własnej oceny ryzyka i wypłacalności.
- **Filar trzeci „Wymogi w zakresie transparentności”** – Implementacja dyrektywy *Solvency II* ma za zadanie zwiększyć przejrzystość działalności ubezpieczycieli i tym samym zwiększyć zaufanie do tych instytucji. Zakłady ubezpieczeń zostały zobligowane do przestrzegania wysokich standardów w zakresie rachunkowości i raportowania. Kluczowym elementem tego filaru jest publikacja sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej. Transparentnie prowadzona

11. W. Bijak, *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009, s. 24. Autor zdefiniował tam wypłacalność jako stan dynamicznej równowagi między aktywami i zobowiązaniami, wynikającymi z zawartych umów ubezpieczenia, oraz strumieniami pieniężnymi generowanymi przez te aktywa i zobowiązania. Stan ten gwarantuje wywiązywanie się przez zakład ubezpieczeń ze zobowiązań wobec ubezpieczonych, ubezpieczających lub uprawnionych z tytułu umów ubezpieczenia.

12. G. Strupczewski, *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych a projekt Solvency II*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2011, nr 848, s. 67.

działalność zakładów ubezpieczeń ma dostarczyć użytecznej informacji wszystkim interesariuszom zakładów ubezpieczeń, w szczególności ubezpieczającym i ubezpieczonym.

3. Środki własne towarzystw ubezpieczeń wzajemnych

Środki własne zakładów ubezpieczeń odgrywają ważną rolę w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa działalności zakładów ubezpieczeń, ponieważ zapewniają one pokrycie wymogów kapitałowych. Ustawodawca definiuje środki własne jako „aktywa wolne od obciążeń, dostępne na pokrycie strat wynikających z niesprzyjających wahań w obszarze wykonywanej działalności, zarówno przy założeniu kontynuacji działalności jak i w przypadku likwidacji¹³”. Proces ustalania adekwatnej wysokości środków własnych, służących pokryciu minimalnych wymogów kapitałowych przebiega w trzech etapach: określenie środków własnych, klasyfikacja środków własnych oraz dopuszczalność (kwalifikowalność) środków własnych¹⁴.

Środki własne klasyfikuje się jako:

- podstawowe środki własne (zalicza się tu nadwyżkę aktywów dla celów wypłacalności nad zobowiązaniami dla celów wypłacalności, pomniejszoną o wartość akcji własnych lub udziałów własnych będących w posiadaniu zakładów ubezpieczeń i zobowiązania podporządkowane) oraz
- uzupełniające środki własne (nieopłacony kapitał zakładowy, do którego opłacania nie wezwano, akredytywy i gwarancje, inne prawnie wiążące zobowiązania wobec zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji).

Dyrektywa *Solvency II* wprowadziła podział środków własnych na trzy kategorie jakościowe. Do pierwszej z nich zalicza się środki własne (podstawowe środki własne i fundusze nadwyżkowe) spełniające w znacznym stopniu cechy jakościowe. Do drugiej kategorii są zaliczane podstawowe środki własne spełniające tylko jedną cechę jakościową oraz uzupełniające środki własne spełniające w znacznym stopniu wszystkie określone przez ustawodawcę cechy jakościowe. Do kategorii trzeciej zalicza się pozostałe środki własne.

Środki własne dopuszczone do pokrycia SCR mogą być zaliczone do wszystkich trzech kategorii jakościowych, przy czym:

$$\sum \text{środki własne kategorii 1} > \frac{1}{3} \sum \text{łączna kwota środków własnych}$$

$$\sum \text{środki własne kategorii 2} < \frac{2}{3} \sum \text{łączna kwota środków własnych}$$

$$\sum \text{środki własne kategorii 3} < \frac{1}{3} \sum \text{łączna kwota środków własnych}$$

13. U.dz.u.r., art. 238.

14. R. Kurek, *Środki własne zakładów ubezpieczeń – ujęcie w Solvency II*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2011, nr 2, s. 9.

Do pokrycia MCR mogą służyć jedynie podstawowe środki własne sklasyfikowane w kategorii 1 lub 2 w taki sposób, aby spełniały poniższą nierówność:

$$\sum \text{środków własnych kategorii 1} > \frac{1}{2} \sum \text{podstawowe środki własne}$$

Dane dotyczące wysokości oraz struktury środków własnych TUV zostały zaprezentowane w Tabeli 4. oraz na Wykresie 2. TUV-y w roku 2017 nie posiadały środków własnych zaliczanych do uzupełniających środków własnych. Całkowita wartość podstawowych środków własnych kontrolowanych przez towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych wynosiła 1 543 660,36 zł w roku 2017 i zwiększyła się w porównaniu z rokiem 2016 o 18,54%. Wszystkie środki własne kontrolowane przez TUV-y zostały zaklasyfikowane jako dopuszczone środki własne na pokrycie SCR. Kwota środków własnych dopuszczonych na pokrycie MCR wynosiła 1 443 106,36 zł [93,49% wszystkich środków własnych].

Ponad 90% środków własnych kontrolowanych przez zakłady ubezpieczeń należało do najwyższej kategorii jakościowej, do kategorii drugiej i trzeciej zaliczono odpowiednio 6,58% oraz 2,00% wszystkich środków własnych. Udział środków własnych zaliczanych do kategorii 1 wzrósł w roku 2017 o 1,07 p.p. w porównaniu z rokiem 2016. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych posiadające środki własne o największej kategorii jakościowej mogą praktycznie bez żadnych ograniczeń przeznaczyć je na pokrycie wymogów kapitałowych.

Tabela 3. Środki własne towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w latach 2016–2017.

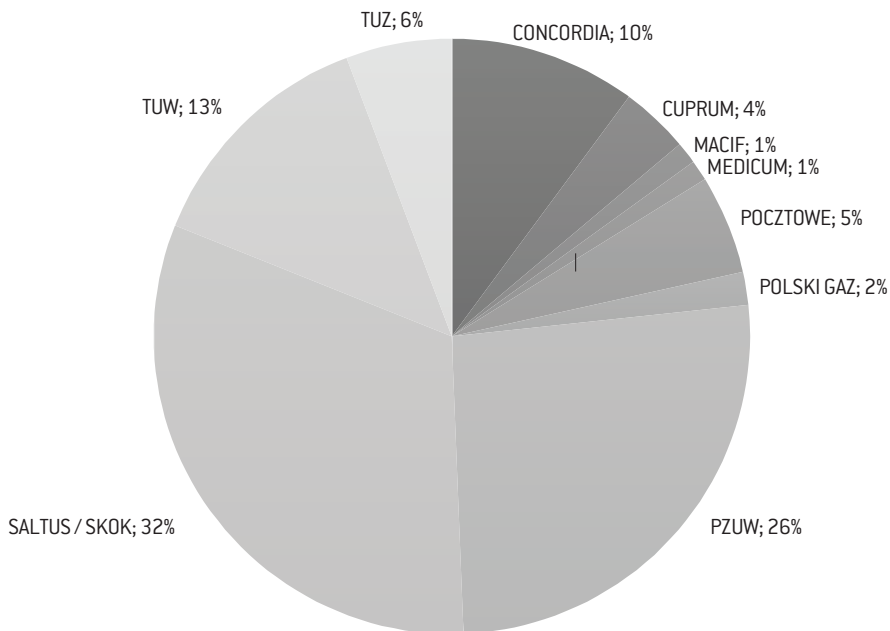
Rok	Pozycja	Środki własne			
		Ogółem	Kategoria 1	Kategoria 2	Kategoria 3
2016	Podstawowe środki własne	1 302 172,70 zł	1 176 488,79 zł	97 937,00 zł	27 746,91 zł
	Uzupełniające środki własne	0,00 zł		0,00 zł	0,00 zł
	Środki własne dopuszczone na pokrycie SCR	1 302 172,70 zł	1 176 488,79 zł	97 937,00 zł	27 746,91 zł
	Środki własne dopuszczone na pokrycie MCR	1 201 344,79 zł	1 176 488,79 zł	24 856,00 zł	0,00 zł
2017	Podstawowe środki własne	1 543 660,36 zł	1 411 231,58 zł	101 627,78 zł	30 801,00 zł
	Uzupełniające środki własne	0,00 zł		0,00 zł	0,00 zł
	Środki własne dopuszczone na pokrycie SCR	1 543 660,36 zł	1 411 231,58 zł	101 627,78 zł	30 801,00 zł
	Środki własne dopuszczone na pokrycie MCR	1 443 106,36 zł	1 411 231,58 zł	31 874,78 zł	0,00 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUV, TUV-Cuprum, MACIF Życie TUV, TUV Medicum, TUV Pocztove, Polski Gaz TUV, PZUW, Saltus TUV, TUV TUV, TUZ TUV.

Najwięcej środków własnych w roku 2017 posiadały towarzystwa Saltus TUV oraz PZUW, których udział w środkach własnych wszystkich towarzystw ubezpieczeń wzajemnych wynosił odpowiednio 31,7% oraz 26,07%. Relatywnie niskim udziałem środków własnych charakteryzowały się towarzystwa MACIF Życie TUV, TUV Medicum oraz Polski Gaz TUV, które kontrolowały mniej niż 5% wszystkich środków własnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. Cztery towarzystwa

ubezpieczeń wzajemnych posiadały środki własne w wysokości ponad 100 mln zł (Concordia, PZUW, Saltus oraz TUW TUW).

Wykres 2. Struktura środków własnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce w roku 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUW, TUW-Cuprum, MACIF Życie TUW, TUW Medicum, TUW Pocztove, Polski Gaz TUW, PZUW, Saltus TUW, TUW TUW, TUZ TUW.

Wszystkie badane towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych zwiększyły kwoty kontrolowanych przez siebie środków własnych: największe przyrosty relatywne odnotowały TUW Pocztove – o 97,40% oraz TUZ – o 47,60%. Najwyższy przyrost bezwzględny środków własnych odnotował Saltus TUW; wyniósł on ponad 50 mln złotych. Najniższy relatywny oraz kwotowy przyrost środków własnych odnotowano w PZUW; wyniósł on odpowiednio 0,38% oraz 1 510,00 tys. zł.

4. Kapitałowy wymóg wypłacalności

Kapitałowy wymóg wypłacalności (SCR) wyznacza niezbędny poziom środków własnych do prowadzenia normalnej działalności ubezpieczeniowej. SCR jest kalkulowany w taki sposób, aby uwzględniać wszystkie mierzalne rodzaje ryzyka, na jakie jest narażony zakład ubezpieczeń w okresie swojej działalności¹⁵. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w zakresie ubezpieczeń relatywnie dobrze poznanych, charakteryzujących się długą historią szkodo-wości, mogą utrzymywać relatywnie niższy poziom środków własnych. Do czasu implementacji

15. U.dz.u.r., art. 249.

dyrektywy *Solvency II* niezbędny kapitał do prowadzenia działalności ubezpieczeniowej był determinowany jedynie rozmiarami prowadzonej działalności wyrażonymi w odniesieniu do wielkości zebranej składki lub wypłaconych odszkodowań i świadczeń. Ustawodawca wskazuje, że zakłady ubezpieczeń kalkulują SCR przy założeniu kontynuacji działalności, w taki sposób, aby odpowiadała on wartości narażonej na ryzyko zmiany podstawowych środków własnych zakładu ubezpieczeń na poziomie ufności 99,5%. Oznacza to, że jedynie w 1 na 200 przypadków dojdzie do upadłości zakładu ubezpieczeń, który posiada środki własne na poziomie równym SCR¹⁶. Kapitałowy wymóg wypłacalności obejmuje wszystkie umowy ubezpieczenia, które zostały zawarte lub których rozpoczęcie jest spodziewane w terminie 12 kolejnych miesięcy. Zakład ubezpieczeń, kalkulując kapitałowy wymóg wypłacalności, musi uwzględnić co najmniej następujące ryzyka¹⁷:

- aktuarialne w pozostałych ubezpieczeniach osobowych oraz ubezpieczeniach majątkowych,
- aktuarialne w ubezpieczeniach na życie,
- aktuarialne w ubezpieczeniach zdrowotnych,
- rynkowe,
- kredytowe,
- operacyjne.

Zakłady ubezpieczeń na mocy u.dz.u.r. mogą kalkulować SCR za pomocą trzech metod¹⁸:

- formuły standardowej,
- formuły standardowej przy zastosowaniu częściowego modelu wewnętrznego,
- pełnego modelu wewnętrznego.

Uniwersalną metodą obliczania SCR jest formuła standardowa. Zasady obliczania SCR według tej metody określa u.dz.u.r. oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2015 roku w sprawie szczegółowego sposobu obliczania podstawowego kapitałowego wymogu wypłacalności według formuły standardowej. Na kapitałowy wymóg wypłacalności obliczony za pomocą formuły standardowej składa się podstawowy kapitałowy wymóg wypłacalności (BSCR), kapitałowy wymóg wypłacalności dla ryzyka operacyjnego oraz dostosowanie z tytułu zdolności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla celów wypłacalności i odroczonego podatku dochodowego do pokrywania strat. BSCR składa się z co najmniej pięciu modułów ryzyka¹⁹:

- aktuarialnego w pozostałych ubezpieczeniach osobowych oraz ubezpieczeniach majątkowych,
- aktuarialnego w ubezpieczeniach na życie,
- aktuarialnego w ubezpieczeniach zdrowotnych,
- rynkowego,
- niewykonania zobowiązania przez kontrahenta.

16. *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, [red.] M. Szczepańska, P. Wajda, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 848–850 (*Komentarz do art. 249 J. Lisowskiego*).

17. U.dz.u.r., art. 249.

18. *Ibidem*, art. 249.

19. *Ibidem*, art. 252.

Tabela 5. Podstawowy kapitałowy wymóg wypłacalności.

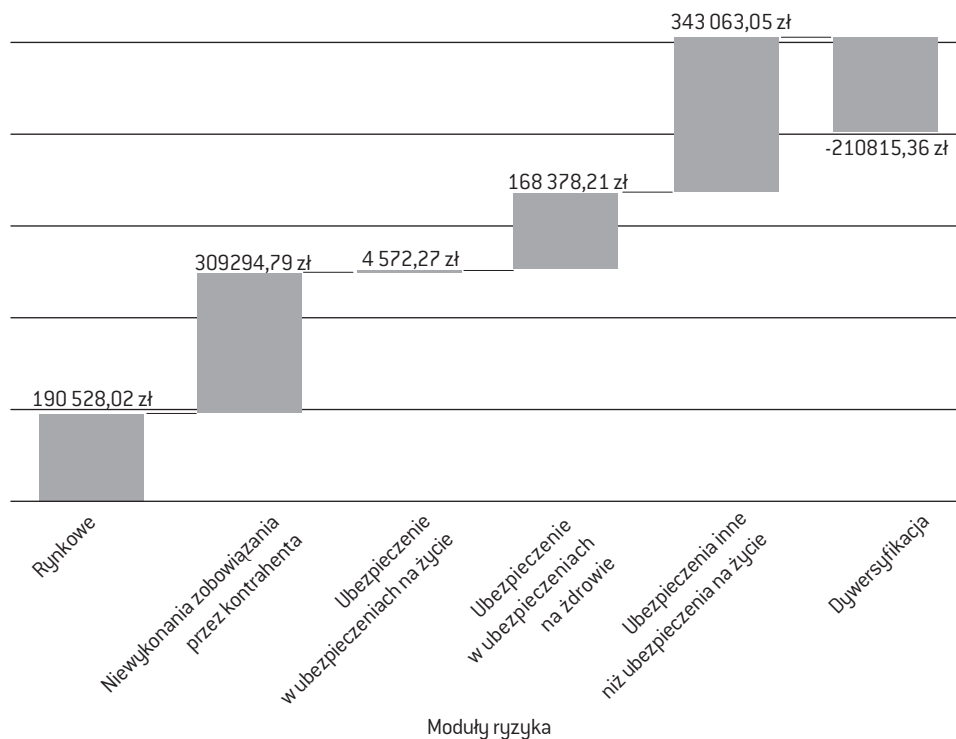
Zakład ubezpieczeń	Podstawowy kapitałowy wymóg wypłacalności (w tys. zł)		
	Rok 2016	Rok 2017	zmiana r/r
CONCORDIA	66 890,20 zł	77 732,00 zł	16,21%
CUPRUM	30 817,00 zł	31 080,00 zł	0,85%
MACIF	2 748,00 zł	3 054,47 zł	11,15%
MEDICUM	7 052,00 zł	4 408,00 zł	-37,49%
POCZTOWY	27 073,00 zł	41 155,43 zł	52,02%
POLSKI GAZ		22 689,09 zł	
PZUW	242 722,00 zł	250 641,00 zł	3,26%
SALTUS/SKOK	188 337,00 zł	191 378,00 zł	1,61%
TUW	126 360,00 zł	126 783,00 zł	0,33%
TUZ	70 805,00 zł	56 101,00 zł	-20,77%
Podstawowy kapitałowy wymóg wypłacalności	762 804,20 zł	805 021,98 zł	5,53%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUW, TUW-Cuprum, MACIF Życie TUW, TUW Medicum, TUW Pocztove, Polski Gaz TUW, PZUW, Saltus TUW, TUW TUW, TUZ TUW.

Na podstawie danych zawartych w Tabeli 5. zagregowany podstawowy kapitałowy wymóg wypłacalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w 2017 roku był równy 805 mln zł i wzrósł w porównaniu z rokiem 2016 o 5,53%. Wzrost ten wynika ze znacznego zwiększenia skali działalności TUW-ów. Należy zaznaczyć, że w latach 2016–2017 składka przypisana brutto zebrana przez TUW-y wzrosła aż o 28,69%. Dwa zakłady ubezpieczeń (TUW Medicum i TUZ TUW) obniżyły swoje wymagania kapitałowe, co wynikało ze zmniejszenia rozmiarów działalności w tym okresie. Najwyższą wartość podstawowego kapitałowego wymogu wypłacalności odnotowano w PZUW – wyniósł on ponad 250 mln zł.

Dekompozycje podstawowego kapitałowego wymogu wypłacalności (BSCR) przedstawiono na Wykresie 3. Wśród modułów ryzyka składających się na BSCR przeważał moduł ryzyka aktualnego w ubezpieczeniach innych niż ubezpieczenia na życie – wyniósł on 343 mln zł. Kolejnym modułem było ryzyko niewykonania zobowiązania przez kontrahenta, tu zagregowana wartość wyniosła ponad 309 mln zł. Tak relatywnie wysoka wartość nie jest zjawiskiem typowym dla działalności ubezpieczeniowej i jest spowodowana głównie bardzo wysoką wartością tego modułu w zakładzie ubezpieczeń PZUW. Program reasekuracji biernej przyjęty przez ten zakład ubezpieczeń jest w dużej mierze uzależniony od kondycji finansowej wiodącego reasekuratora, czyli PZU S.A. Zagregowany moduł ryzyka rynkowego wyniósł ponad 190 mln zł, co było determinowane relatywnie wysokim poziomem tego modułu w zakładach ubezpieczeń Concordia Polska TUW i Saltus TUW. Moduł ryzyka ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach zdrowotnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych wyniósł ponad 168 mln zł, z kolei zdecydowanie najmniejszą wartość odnotowano w przypadku modułu ryzyka ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach na życie, co wynikało z faktu, że zaledwie jedno towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych objęte badaniem prowadzi działalność w zakresie ubezpieczeń na życie.

Wykres 3. Dekompozycja BSCR towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce w roku 2017 (dane w tys. zł).

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUV, TUV-Cuprum, MACIF Życie TUV, TUV Medicum, TUV Pocztove, Polski Gaz TUV, PZUW, Saltus TUV, TUV TUV, TUZ TUV.

Polskie TUV-y zdołały również zmniejszyć swoje podstawowe kapitałowe wymogi wypłacalności dzięki dywersyfikacji, która pozwoliła obniżyć BSCR w sumie o ponad 210 mln zł (o 20,75%). Nominalnie największe obniżenie wartości kapitałowego wymogu wypłacalności dzięki wykorzystaniu efektu dywersyfikacji nastąpiło w zakładzie ubezpieczeń Saltus TUV i wyniosło 78 mln zł, najmniej w zakładzie TUV Medicum – 830 tys. zł. W ujęciu relatywnym największy efekt dywersyfikacji odnotowano w zakładzie ubezpieczeń MACIF Życie TUV (wyniósł on 31,28%), a najmniej wpływ efektu dywersyfikacji na BSCR odnotowano w PZUW (9,43%). Zagrągowany nominalny efekt dywersyfikacji TUV w roku 2016 wynosił -177 mln zł, co pozwoliło zakładom ubezpieczeń obniżyć BSCR o 18,66%. Obniżenie wymogów kapitałowych dzięki dywersyfikacji ryzyka sprawia, że zakłady ubezpieczeń mogą przeznaczyć większą część wolnych środków na swoją działalność, wykorzystując w ten sposób efekt dźwigni finansowej.

Kapitałowy wymóg wypłacalności dla ryzyka operacyjnego jest obliczany odrębnie od pozostałych modułów ryzyka. Na podstawie danych przedstawionych w Tabeli 6. można stwierdzić, że wartość SCR dla ryzyka operacyjnego wzrosła w roku 2017 o 26,37%, z poziomu 52 mln złotych do poziomu 67 mln zł. Najwyższy moduł tego ryzyka w roku 2017 wystąpił w zakładzie ubezpieczeń TUV TUV i wyniósł ponad 21 mln zł, z kolei najmniejszą wartość wykazano w zakładzie ubezpieczeń TUV

Medicum – 68 tys. zł. TUW Medicum charakteryzowało się także największym relatywnym wzrostem wartości tego modułu ryzyka – w latach 2016–2017 wskaźnik ten wzrósł o ponad 385%. W ujęciu nominalnym największy przyrost zaobserwowano w PZUW – 5 032 tys. zł. Jedynie dwa zakłady ubezpieczeń charakteryzowały się ujemną dynamiką wzrostu kapitałowego wymogu wypłacalności dla ryzyka operacyjnego. W przypadku zakładu ubezpieczeń MACIF Życie TUW moduł ten obniżył się o 6,43 tys. zł (-0,78%), a w przypadku zakładu ubezpieczeń TUZ TUW o 554 tys. zł (-5,15 %).

Tabela 6. Kapitałowy wymóg wypłacalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce.

Zakład ubezpieczeń	SCR dla ryzyka operacyjnego (w tys. zł)		Zdolności odroczonej podatków dochodowych do pokrywania strat (w tys. zł)		SCR (w tys. zł)	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
CONCORDIA	10 895,86 zł	11 732,00 zł	0,00 zł	-8 554,00 zł	77 786,07 zł	80 910,00 zł
CUPRUM	1 426,00 zł	1 551,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	32 243,00 zł	32 631,00 zł
MACIF	824,00 zł	817,57 zł	0,00 zł	0,00 zł	3 573,00 zł	3 872,03 zł
MEDICUM	14,00 zł	68,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	7 066,00 zł	4 476,00 zł
POCZTOWY	3 033,00 zł	4 918,92 zł	0,00 zł	-2 843,77 zł	30 106,00 zł	43 230,57 zł
POLSKI GAZ		2 446,99 zł		0,00 zł		25 136,07 zł
PZUW	3 433,00 zł	8 465,00 zł	-35 275,00 zł	-32 087,00 zł	210 880,00 zł	227 019,00 zł
SALTUS/SKOK	4 745,00 zł	5 071,00 zł	-25 683,00 zł	-6 241,00 zł	167 399,00 zł	190 208,00 zł
TUW	17 561,00 zł	21 309,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	143 921,00 zł	148 092,00 zł
TUZ	10 764,00 zł	10 210,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	81 569,00 zł	66 311,00 zł
	52 695,86 zł	66 589,48 zł	-60 958,00 zł	-49 725,77 zł	754 543,07 zł	821 885,68 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUW, TUW-Cuprum, MACIF Życie TUW, TUW Medicum, TUW Pocztove, Polski Gaz TUW, PZUW, Saltus TUW, TUW TUW, TUZ TUW.

Zgodnie z u.d.z.u.r. zakłady ubezpieczeń mogą obniżyć swoje kapitałowe wymogi wypłacalności o zdolność odroczonej podatków dochodowych do pokrywania strat oraz o zdolność rezerw techniczno-ubezpieczeniowych do pokrywania strat²⁰. W latach 2016–2017 żaden z TUW-ów nie obniżył swoich wymogów kapitałowych o zdolność rezerw techniczno-ubezpieczeniowych do pokrywania strat. Cztery TUW-y obniżyły swoje wymogi kapitałowe, wykorzystując zdolność odroczonej podatków dochodowych do pokrywania strat. Największą korektę odnotowano w zakładach ubezpieczeń PZUW oraz Saltus TUW; odpowiednio -35 mln zł i -26 mln zł w roku 2016 oraz -32 mln zł i -6 mln zł w roku 2017. Ponadto w 2017 roku zdolność odroczonej podatków dochodowych do pokrywania strat spowodowała zmniejszenie SCR w zakładach ubezpieczeń Concordia Polska TUW (-8 mln zł) oraz TUW Pocztove (-2 mln zł).

Zagregowany SCR wszystkich badanych zakładów ubezpieczeń wzrósł w latach 2016–2017 o 8,92% i wyniósł ponad 822 mln zł. W strukturze badanych zakładów ubezpieczeń największym udziałem SCR w łącznym SCR wszystkich zakładów ubezpieczeń w roku 2017 charakteryzowały się zakłady ubezpieczeń PZUW (27,62%), Saltus TUW (23,14%) oraz TUW TUW (18,02%).

20. *Ibidem*, art. 151.

5. Minimalny wymóg kapitałowy

Minimalny wymóg kapitałowy stanowi dolny próg kwoty dopuszczonych środków własnych, które musi posiadać zakład ubezpieczeń, aby prowadzić działalność ubezpieczeniową. Brak pokrycia MCR odpowiednimi środkami własnymi skutkuje narażaniem ubezpieczających, ubezpieczonych i uprawnionych z umów ubezpieczenia na niedopuszczalny poziom ryzyka.

Minimalny wymóg kapitałowy jest wyznaczany jako funkcja liniowa zbioru lub podzbioru następujących zmiennych²¹:

- rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla celów wypłacalności,
- składki przypisanej,
- sumy na ryzyku,
- odroczonego podatku dochodowego,
- kosztów administracyjnych.

Funkcja liniowa jest kalibrowana według wartości narażonej na ryzyko zmiany podstawowych środków własnych zakładu ubezpieczeń na poziomie ufności 85% w okresie jednego roku. Zmienne są mierzone na udziale własnym²².

Wysokość minimalnego wymogu kapitałowego jest uzależniona od wysokości SCR. Ustawodawca w art. 273 u.d.z.u.r. wskazał, że MCR nie może być niższy od 25% SCR (dolny MCR) i nie większy niż 45% SCR (górnny). Ponadto ustawodawca w art. 272 u.d.z.u.r. uregulował nieprzekraczalny dolny próg minimalnego wymogu kapitałowego (kwota bazowa). Jest on wyznaczany według wskazanej przez ustawodawcę wartości nominalnej obowiązującej przez cały rok. Kwoty bazowe wyrażone są w EUR i przelicza się je na kurs PLN według średniego kursu NBP z ostatniego roboczego dnia października poprzedniego roku. Wartości kwot bazowych zostały przedstawione w Tabeli 7.

Tabela 7. Nieprzekraczalny dolny próg minimalnego wymogu kapitałowego.

Dział ubezpieczeń	Grupa ubezpieczeń	Kwota bazowa	Kurs referencyjny		Nieprzekraczalny dolny próg MCR	
			Rok 2016	Rok 2017	Rok 2016	Rok 2017
Ubezpieczenia na życie	1–5	3 700 000,00 €	4,3267 zł	4,2498 zł	16 008 790 zł	15 724 260 zł
Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe	Zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność wyłącznie w grupach 1–9 oraz 16–18	2 500 000,00 €	4,3267 zł	4,2498 zł	10 816 750 zł	10 624 500 zł
Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe	Przynajmniej jedno ryzyko jest ryzykiem z grup 10–15	3 700 000,00 €	4,3267 zł	4,2498 zł	16 008 790 zł	15 724 260 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie u.d.z.u.r. art. 272.

21. *Ibidem*, art. 271.

22. *Ibidem*.

Z danych zawartych w Tabeli 8. wynika, że zagregowany MCR towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w roku 2017 wyniósł 306 mln zł i wzrósł w porównaniu z rokiem 2016 o 14,69%. Największy MCR posiadały zakłady ubezpieczeń TUV TUV (66 mln zł), PZUW (57 mln zł) oraz Saltus TUV (48 mln zł). Najwyższy wzrost MCR w stosunku rocznym odnotowano w zakładzie ubezpieczeń Concordia Polska TUV (30,14%), TUV TUV (19,96%) oraz Saltus TUV (13,62%). MCR zakładu ubezpieczeń TUZ TUV w tym samym okresie obniżył się o 19,55%. Należy zwrócić uwagę, że aż 4 zakłady ubezpieczeń w roku 2016 oraz 5 zakładów ubezpieczeń w roku 2017 wyznaczały MCR w wartości nieprzekraczalnego dolnego progu minimalnego wymogu kapitałowego. Sytuacja taka wynikała przede wszystkim z niewielkiej skali działalności prowadzonej przez te podmioty. W efekcie w latach 2016–2017 MCR zakładów ubezpieczeń TUV Cuprum, MACIF Życie TUV, TUV Medicum oraz TUV Pocztove obniżył się o 1,78% na skutek zmian średniego kursu NBP.

Tabela 8. Minimalny wymóg kapitałowy towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce (dane w tys. zł).

Zakład ubezpieczeń	Rok 2016	Rok 2017	Zmiana r/r
CONCORDIA	27 976,34 zł	36 409,00 zł	30,14%
CUPRUM	16 008,79 zł	15 724,00 zł	-1,78%
MACIF	16 008,79 zł	15 724,00 zł	-1,78%
MEDICUM	16 008,79 zł	15 724,00 zł	-1,78%
POCZTOWE	16 008,79 zł	15 724,00 zł	-1,78%
POLSKI GAZ		15 724,00 zł	
PZUW	52 720,00 zł	56 755,00 zł	7,65%
SALTUS/SKOK	41 850,00 zł	47 552,00 zł	13,62%
TUV	55 551,00 zł	66 641,00 zł	19,96%
TUZ	24 887,00 zł	20 271,00 zł	-18,55%
Suma	267 019,50 zł	306 248,00 zł	14,69%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUV, TUV-Cuprum, MACIF Życie TUV, TUV Medicum, TUV Pocztove, Polski Gaz TUV, PZUW, Saltus TUV, TUV TUV, TUZ TUV.

6. Analiza pokrycia wymogów kapitałowych przez środki własne

Tabela 9. Pokrycie kapitałowego wymogu wypłacalności środkami własnymi towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce (dane w tys. zł).

Zakład ubezpieczeń	Kwota dopuszczonych środków własnych na pokrycie SCR		SCR		Wskaźnik pokrycia SCR	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
CONCORDIA	119 425,77 zł	156 220,00 zł	77 786,07 zł	80 910,00 zł	153,53%	193,08%
CUPRUM	53 814,00 zł	57 433,00 zł	32 243,00 zł	32 631,00 zł	166,90%	176,01%
MACIF	16 406,00 zł	18 463,37 zł	3 573,00 zł	3 872,03 zł	459,17%	476,84%
MEDICUM	14 467,00 zł	17 162,00 zł	7 067,00 zł	4 476,00 zł	204,71%	383,42%
POCZTOWE	42 031,00 zł	82 967,87 zł	30 106,00 zł	43 230,57 zł	139,61%	191,92%
POLSKI GAZ		27 488,99 zł		25 136,07 zł		109,36%
PZUW	400 894,00 zł	402 404,00 zł	210 881,00 zł	227 019,00 zł	190,10%	177,26%
SALTUS/SKOK	438 607,93 zł	489 381,13 zł	167 398,00 zł	190 209,00 zł	262,02%	257,29%
TUW	156 491,00 zł	203 526,00 zł	143 921,00 zł	148 092,00 zł	108,73%	137,43%
TUZ	60 036,00 zł	88 614,00 zł	81 569,00 zł	66 311,00 zł	73,60%	133,63%
SUMA	1 302 172,70 zł	1 543 660,36 zł	754 544,07 zł	821 886,68 zł	172,58%	187,82%

Źródło: Sprawozdania o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUW, TUW-Cuprum, MACIF Życie TUW, TUW Medicum, TUW Pocztove, Polski Gaz TUW, PZUW, Saltus TUW, TUW TUW, TUZ TUW.

Analiza pokrycia wymogów kapitałowych środkami własnymi ma za zadanie dostarczyć informacji o tym, jak zabezpieczona jest działalność gospodarcza danego ubezpieczyciela. Zakłady ubezpieczeń zazwyczaj utrzymują nadwyżkę środków własnych ponad ustawowe wymagania, aby podnieść standardy bezpieczeństwa. Polityka danego zakładu ubezpieczeń również może przewidywać konieczność utrzymania relacji środków własnych do SCR na określonym (wyższym niż ustawowym) poziomie. Należy zaznaczyć, że utrzymywanie nadmiernie wysokiego poziomu środków własnych ponad SCR jest zjawiskiem negatywnym, ponieważ zmniejsza rentowność działalności zakładu ubezpieczeń.

W Tabeli 9. zestawiono kwoty dopuszczonych środków własnych na pokrycie SCR oraz wskaźnik pokrycia SCR w latach 2016–2017 w każdym z badanych zakładów ubezpieczeń. Zagregowany wskaźnik pokrycia środków własnych w roku 2017 wynosił 187,82% i był wyższy od wskaźnika z roku 2016 o ponad 15 punktów procentowych. Wzrost tego wskaźnika był spowodowany wyższą dynamiką wzrostu kwoty środków własnych na pokrycie SCR, która wyniosła 18,54% względem zagregowanego przyrostu kapitałowego wymogu wypłacalności (8,92%). Jego wzrost należy ocenić jako zjawisko pozytywne, ponieważ pozwala w większym stopniu zabezpieczyć działalność towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.

W roku 2017 wszystkie analizowane towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych posiadały środki własne na pokrycie SCR, co oznacza, że w żadnym przypadku organ nadzoru nie będzie zmuszony do podjęcia działań w celu przywrócenia pożądanej wielkości środków własnych. W roku 2016 zakład ubezpieczeń TUZ TUW nie posiadał środków własnych niezbędnych na pokrycie swoich wymogów

kapitałowych. Towarzystwo ubezpieczeń TUZ TUW podjęło w roku 2016 działania mające na celu przywrócenie pożądanego poziomu środków własnych, informując przy tym organ nadzoru o niezgodności pokrycia wymogów kapitałowych. W wyniku przejętego planu naprawczego towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych zdecydowało się zwiększyć kapitał podstawowy z poziomu 30 mln zł na początku roku 2016 do poziomu 144 mln zł w grudniu 2016 roku i do docelowego poziomu 157 mln zł na koniec pierwszego kwartału 2017 roku. Ostatecznie kapitał zakładowy TUZ TUW na koniec 2017 roku wyniósł 168 mln zł. Jednocześnie w opinii organu nadzoru w pierwszym kwartale roku 2017 nastąpiła poprawa w zakresie podstawowej działalności operacyjnej, co pozwoliło ostatecznie temu zakładowi ubezpieczeń przywrócić adekwatność kapitałową²³.

Najwyższy wskaźnik pokrycia SCR wystąpił w zakładzie ubezpieczeń MACIF Życie TUW i wyniósł on 476,84%. Wysoki poziom tego wskaźnika odnotowano również w zakładach ubezpieczeń TUW Medicum (383,42%) oraz Saltus TUW (257,29%). Najniższy poziom pokrycia SCR zaobserwowano w zakładzie ubezpieczeń Polski Gaz TUW i wynosił on 109,36%. W latach 2016–2017 aż 7 zakładów zwiększyło stopień pokrycia SCR kwotą dopuszczonych środków własnych. Największy nominalny przyrost dotyczył kolejno zakładów ubezpieczeń TUW Medicum (178,71 p.p.) TUZ TUW (60,03 p.p.), TUW Pocztove (52,31 p.p.), Concordia Polska TUW (39,55 p.p.), TUW TUW (28,70 p.p.), MACIF Życie TUW (17,67 p.p.) oraz TUW-Cuprum (9,11 p.p.). Na skutek znacznego wzrostu SCR, przy niewielkim wzroście kwoty dopuszczonych środków własnych na pokrycie SCR, wskaźnik pokrycia wymogów kapitałowych zakładu ubezpieczeń PZUW obniżył się o 12,85 p.p., z kolei w zakładzie ubezpieczeń Saltus TUW o 4,73 p.p.

Pokrycie MCR odpowiednimi środkami własnymi jest bardzo istotne z punktu widzenia oceny działalności danego zakładu ubezpieczeń ze względu na fakt, że brak pokrycia minimalnego wymogu kapitałowego przez środki własne skutkuje brakiem możliwości prowadzenia działalności ubezpieczeniowej. W dwóch pierwszych latach obowiązywania systemu wypłacalności *Solvency II* prawie wszystkie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych spełniały wymagania kapitałowe narzucone przez ustawodawcę. Jedynym wyjątkiem był TUW Medicum, który w roku 2016 wykazał w sprawozdaniu o wypłacalności i kondycji finansowej, że na koniec drugiego, trzeciego i czwartego kwartału wystąpiły niezgodności z minimalnym wymogiem kapitałowym, a maksymalna niezgodność wyniosła 1 542 tys. złotych²⁴. Towarzystwo podjęło w roku 2017 działania, które doprowadziły do usunięcia tej niezgodności poprzez zawarcie w lutym i kwietniu 2017 roku umowy pożyczek podporządkowanych na kwotę 2,1 mln zł. Wskaźnik pokrycia MCR dopuszczonymi środkami własnymi został przedstawiony w Tabeli 10.

23. Sprawozdanie o wypłacalności i kondycji finansowej na dzień 31 grudnia 2016 r. TUZ Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, s. 49–50.

24. Sprawozdanie na temat wypłacalności i kondycji finansowej Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych Medicum za rok obrotowy 2016, s. 15.

Tabela 10. Pokrycie minimalnego wymogu kapitałowego środkami własnymi towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce (dane w tys. zł).

Zakład ubezpieczeń	Kwota dopuszczonych środków własnych na pokrycie MCR		MCR		Wskaźnik pokrycia MCR	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
CONCORDIA	107 757,86 zł	144 084,00 zł	27 976,34 zł	36 409,00 zł	385,17%	395,74%
CUPRUM	52 337,00 zł	56 415,00 zł	16 009,00 zł	15 724,26 zł	326,92%	358,78%
MACIF	16 406,00 zł	18 463,37 zł	16 009,00 zł	15 724,26 zł	102,48%	117,42%
MEDICUM	14 467,00 zł	17 162,00 zł	16 009,00 zł	15 724,26 zł	90,37%	109,14%
POCZTOWE	38 990,00 zł	82 967,87 zł	16 009,00 zł	16 724,26 zł	243,55%	527,64%
POLSKI GAZ		27 488,99 zł		15 724,26 zł		174,82%
PZUW	327 847,00 zł	317 478,00 zł	52 720,00 zł	56 755,00 zł	621,86%	559,38%
SALTUS/SKOK	438 607,93 zł	489 381,13 zł	41 850,00 zł	47 552,00 zł	1048,05%	1029,15%
TUW	144 896,00 zł	201 052,00 zł	55 551,00 zł	66 641,00 zł	260,83%	301,69%
TUZ	60 036,00 zł	88 614,00 zł	24 887,00 zł	20 271,00 zł	241,23%	437,15%
SUMA	1 201 344,79 zł	1 443 106,36 zł	267 020,34 zł	307 249,30 zł	449,91%	469,69%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań o wypłacalności i kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń Concordia Polska TUW, TUW-Cuprum, MACIF Życie TUW, TUW Medicum, TUW Pocztove, Polski Gaz TUW, PZUW, Saltus TUW, TUW TUW, TUZ TUW.

Zagregowany wskaźnik pokrycia MCR wyniósł w 2017 roku 469,69% i był wyższy od wskaźnika z poprzedniego okresu sprawozdawczego o 19,78 p.p. Wzrost wskaźnika wynika z większego tempa wzrostu kwoty dopuszczonych środków własnych na pokrycie MCR (20,12%) wobec wzrostu MCR (15,07%).

Najwyższy wskaźnik pokrycia MCR zaobserwowano w zakładzie ubezpieczeń Saltus TUW i wyniósł on 1029,15% w roku 2017. Relatywnie wysoki poziom tego wskaźnika wykazały zakłady ubezpieczeń PZUW (559,38%) oraz TUW Pocztove (527,64%). Najniższy wskaźnik pokrycia minimalnego wymogu kapitałowego charakteryzował zakłady ubezpieczeń TUW Medicum, MACIF Życie TUW oraz Polski Gaz TUW, w których wartość tego wskaźnika kształtowała się odpowiednio na poziomie 109,14%, 117,42% oraz 174,82%. Należy zaznaczyć, że wskaźnik pokrycia MCR w zakładach ubezpieczeń TUW Medicum oraz MACIF Życie TUW był niższy od wskaźnika pokrycia SCR w tych zakładach. Taka sytuacja wynikała z regulacji ustawowych dotyczących nieprzekraczalnego dolnego progu MCR, w wyniku których całkowity MCR był wyższy od SCR.

Siedem towarzystw ubezpieczeń wzajemnych zwiększyło pokrycie minimalnego wymogu kapitałowego środkami własnymi, przy czym jedynie dwa zakłady ubezpieczeń wykazały się bardzo wysoką dynamiką wzrostu tego wskaźnika. W przypadku TUW Pocztove wskaźnik ten wzrósł o 116,65% (284,09 p.p.), a w przypadku TUZ TUW o 81,21% (195,92 p.p.). Pozostałe zakłady ubezpieczeń utrzymywały wskaźnik pokrycia MCR na zbliżonym poziomie w latach 2016–2017. W zakładzie ubezpieczeń PZUW wskaźnik pokrycia MCR obniżył się o 10,05% (62,48 p.p.), z kolei w zakładzie ubezpieczeń Saltus TUW o 1,80% (18,90 p.p.). W obu zakładach ubezpieczeń wskaźnik pokrycia MCR był bardzo wysoki, dlatego obniżenie wartości tego wskaźnika należy rozpatrywać

jako zjawisko pozytywne, prowadzące do zwiększenia rentowności kapitałów własnych tych zakładów ubezpieczeń.

Zakończenie

Polskie TUV-y w pierwszych dwóch latach obowiązywania systemu *Solvency II* zdołały pozyskać środki własne o odpowiedniej jakości do pokrycia wymogów kapitałowych. Na podstawie przeprowadzonej analizy pokrycia SCR środkami własnymi należy pozytywnie ocenić poziom bezpieczeństwa działalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce. W roku 2017 wszystkie badane zakłady ubezpieczeń spełniały ustawowe wymogi pokrycia SCR odpowiednimi środkami własnymi. TUV-y posiadały środki własne na poziomie znacznie przekraczającym wymogi ustawodawcy (jedynie w zakładzie Polski Gaz TUV wskaźnik pokrycia SCR środkami własnymi był niższy od 130%). Również pozytywnie należy ocenić stabilność finansową TUV-ów w Polsce, uwzględniając pokrycie MCR dopuszczonymi środkami własnymi. Osiągnięte w 2017 roku wskaźniki pokrycia wymogów kapitałowych przez odpowiednie środki własne pozwalają stwierdzić, że działalność zakładów ubezpieczeń może być kontynuowana i z ufnością 99,5% nie dojdzie do upadłości tych zakładów ubezpieczeń w okresie kolejnych 12 miesięcy. Należy jednak zaznaczyć, że zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w formie TUV mają trudniejszy dostęp do kapitału zewnętrznego, ich działalność jest często skoncentrowana w obrębie pewnej rynkowej niszy oraz z reguły nie posiadają one tak rozbudowanego zaplecza administracyjnego jak ubezpieczeniowe spółki akcyjne. Wobec tego zapewnienie zgodności funkcjonowania TUV-ów z wymogami systemu *Solvency II* może być w przyszłości dla tych zakładów ubezpieczeń znacznie trudniejsze niż w przypadku ubezpieczeniowych spółek akcyjnych.

Wykaz źródeł

- Baranowska-Zajac W., *Działalności ubezpieczeniowa w Polsce po implementacji dyrektywy Solvency II: problematyka prawna*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2017.
- Bijak W., *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Hansmann H., *The Organization of Insurance Companies: Mutual versus Stock*, „Journal of Law, Economics, & Organization” 1985, nr 1/1.
- Janowicz-Lomott M., *Małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na europejskim rynku ubezpieczeniowym – stan obecny i perspektywy wynikające z dyrektywy Wypłacalność II*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2015, nr 3/4.
- Kurek R., *Środki własne zakładów ubezpieczeń – ujęcie w Solvency II*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2011, nr 2.
- Płonka M., *Zasada wzajemności jako przesłanka konkurencyjności w sektorze ubezpieczeń*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2011, nr 11.
- Płonka M., *Zakład ubezpieczeń w formie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych*, [w:] *Ubezpieczenia*, Ronka-Chmielowiec W. [red.], CH Beck, Warszawa 2016.

Rutkowska M., *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych – społeczne aspekty funkcjonowania w ubezpieczeniach zdrowotnych*, PWN, Warszawa 2006.

Strupczewski G., *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych a projekt Solvency II*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2011, nr 848.

Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie ubezpieczeń (stan i perspektywy), Sangowski T. [red], Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2001.

Ubezpieczenia gospodarcze, Sangowski T. [red], Poltext, Warszawa 2001.

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz, Szczepańska M., Wajda P. [red], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Analysis of solvency of mutual insurance companies under the *Solvency II* regime

The article analyzes the solvency of mutual insurance companies in Poland under the legal system Solvency II. The analysis is based on the solvency and financial condition reports of all mutual insurance companies obliged to prepare and publish these reports. The article describes the legal form of the mutual insurance company and Solvency II system. Then, an analysis of the quality and amount of own funds, an analysis of the amount and decomposition of the capital solvency requirement and the minimum capital requirement and an analysis of covering capital requirements with eligible own funds was carried out.

Key words: mutual insurance companies, Solvency II, financial analysis, solvency, insurance market.

MGR RAFAŁ MATUŁA – doktorant w Katedrze Ubezpieczeń Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
e-mail: rafal.matula@ue.poznan.pl